

Magdalena Chmielowiec-Lewczuk

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

ROLA SPRAWOZDANIA Z PRZEPIYWÓW PIENIĘŻNYCH W ZARZĄDZANIU ZAKŁADEM UBEZPIECZEŃ

Streszczenie: Sprawozdanie finansowe służy ocenie kondycji finansowej zakładu ubezpieczeń. Jednym z jego elementów jest sprawozdanie z przepływów pieniężnych. Sprawozdanie to przedstawia przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej, lokacyjnej oraz finansowej za okres jednego roku. Brakuje w nim jednak informacji o przyszłych przepływach pieniężnych oraz o tym, w jakim konkretnie momencie przepływy te powstają. Brak tych informacji powoduje, że sprawozdanie to nie stanowi wystarczającego źródła danych w takich obszarach, jak zarządzanie płynnością finansową czy zarządzanie wartością.

Słowa kluczowe: sprawozdanie finansowe, przepływy pieniężne, rachunek zysków i strat, bilans zakładu ubezpieczeń.

1. Wstęp

Rachunkowość jest systemem, którego głównym zadaniem jest dostarczanie informacji o podmiocie gospodarczym w różnych celach. Jest to obszar mający znacznie szerszy zakres od tego, o jakim się powszechnie myśli, gdyż składa się z rachunkowości finansowej i rachunkowości zarządczej. Podsystemy te różnią się między sobą, szczególnie jeśli chodzi o cel, któremu służą. Stąd też jako wprowadzenie do niniejszego tematu należy potraktować przedstawienie pewnych podstawowych zasad związanych z obszarem rachunkowości.

Rachunkowość oparta jest na określonych zasadach. Wśród nich istnieją dwie, które odgrywają dość istotną rolę, a nawet są często przyczyną błędnego postrzegania pewnych wyników będących rezultatem kalkulacji rachunkowych. Mowa tutaj o zasadzie memoriałowej i kasowej. Na pierwszej z nich oparta jest praktycznie cała rachunkowość finansowa i tradycyjne podejście do wyników finansowych. Druga stanowi punkt odniesienia dla większości kategorii ekonomicznych wykorzystywanych przez rachunkowość zarządczą i nowoczesne metody związane przede wszystkim z zarządzaniem strategicznym.

Zasada memoriałowa klasyfikuje wielkości wynikowe jako przychody i koszty, których pojawienie się wiąże się ze ściśle określonymi operacjami gospodarczymi.

Przykładem powstania przychodu w zakładzie ubezpieczeń jest zaksięgowanie należnej składki w danym miesiącu, bez względu na to, kiedy faktycznie ona zostanie zapłacona (może to być różnica paru dni) lub likwidacja rezerwy, a przykładem kosztu – otrzymanie faktury za usługi telekomunikacyjne. Wynik finansowy, który jest ustalany w oparciu o przychody i koszty, służy przede wszystkim ocenie rentowności podmiotu gospodarczego.

Zasada kasowa klasyfikuje wielkości wynikowe jako wydatki i wpływy i jest ściśle związana ze zmniejszeniem lub zwiększeniem stanu środków pieniężnych. Ewidencja oparta na przepływach pieniężnych służy ocenie płynności finansowej zakładu ubezpieczeń. Porównanie tych dwóch zasad zostało przedstawione w tab. 1.

Tabela 1. Zasada memoriałowa i zasada kasowa w rachunkowości

Zasada memoriałowa	Zasada kasowa
<p>Podejście tradycyjne, na którym opiera się przede wszystkim rachunkowość finansowa</p> <p>Cel – ustalenie wyniku finansowego i rentowności</p> <p>Zakres zarządzania – zarządzanie tradycyjne oparte na podejściu operacyjnym</p>	<p>Podejście zarządcze, na którym opiera się rachunkowość zarządcza</p> <p>Cel – ustalenie niedoboru, nadwyżki środków pieniężnych i przepływów pieniężnych</p> <p>Zakres zarządzania – zarządzanie płynnością finansową i zarządzanie strategiczne (zarządzanie wartością)</p>

Źródło: opracowanie własne.

Współczesne spojrzenie na rachunkowość istotnie rozszerza zakres i znaczenie zasady kasowej, choć bez specjalnego wskazania na rezygnację z zasady memoriałowej.

2. Zakres sprawozdania z przepływów pieniężnych zakładu ubezpieczeń

Sprawozdanie z przepływów pieniężnych jest dość specyficznym elementem sprawozdania finansowego, gdyż z jednej strony jest niewątpliwie rezultatem prowadzenia ewidencji w księgach rachunkowych zgodnie z zasadami rachunkowości finansowej, a z drugiej strony trochę „nie pasuje” do pozostałych elementów sprawozdania. Na rys. 1 przedstawiono ogólny zakres sprawozdania finansowego zakładu ubezpieczeń.

Rachunek przepływów pieniężnych w zakładach ubezpieczeń może być sporządzany tylko i wyłącznie metodą bezpośrednią, mimo że dla innych podmiotów gospodarczych dopuszczana jest również metoda pośrednia. Metoda pośrednia polega na korekcie wyniku finansowego pewnymi pozycjami; należą do nich np. zapasy, których w zakładzie ubezpieczeń nie ma, stąd też trudno tę metodę stosować. Metoda bezpośrednia polega na zestawieniu wpływów i wydatków z podziałem na trzy rodzaje działalności, do których należą:

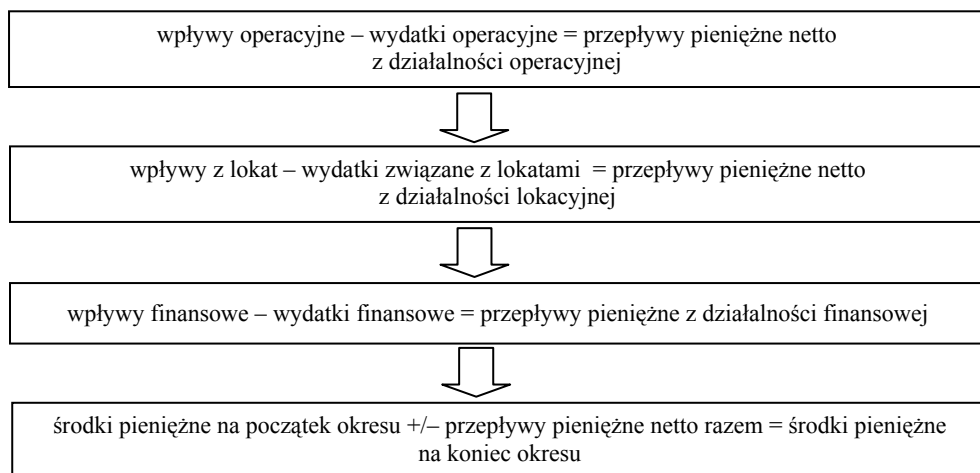
- działalność operacyjna,
- działalność lokacyjna,
- działalność finansowa.

Rys. 1. Podstawowe elementy sprawozdania finansowego w zakładzie ubezpieczeń

Źródło: [Ustawa o rachunkowości...].

Warto zwrócić uwagę, że jest to nieco inny podział, niż ten stosowany w rachunku zysków i strat ubezpieczycieli, gdzie nie ma wyodrębnionej działalności finansowej, a działalność operacyjna nosi nazwę technicznej. Schemat zestawienia poszczególnych pozycji w sprawozdaniu z przepływów pieniężnych zakładu ubezpieczeń przedstawiono na rys. 2.

Rys. 2. Sprawozdanie z przepływów pieniężnych w zakładzie ubezpieczeń

Źródło: [Ustawa o rachunkowości..., załącznik nr 3].

Tabela 2. Wpływy i wydatki zakładu ubezpieczeń z podziałem na działalność operacyjną, lokacyjną i finansową

Rodzaj działalności	Wpływy	Wydatki
Działalność operacyjna	<ul style="list-style-type: none"> – wpływy z tytułu składek brutto, – wpływy z tytułu regresów i zwrotów odszkodowań brutto, – zwroty składek brutto, – wpływy reasekuratorów z tytułu udziału w odszkodowaniach, – wpływy z tytułu prowizji reasekuracyjnych i udziału w zyskach reasekuratorów, – pozostałe wpływy z reasekuracji biernej 	<ul style="list-style-type: none"> – odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto, – wydatki z tytułu akwizycji, – wydatki o charakterze administracyjnym, – wypłacone prowizje i udziały w zyskach z tytułu reasekuracji czynnej, – składki zapłacone z tytułu reasekuracji biernej
Działalność lokacyjna	<ul style="list-style-type: none"> – zbycie nieruchomości, – zbycie udziałów, akcji w jednostkach powiązanych, – zbycie udziałów i akcji w pozostałych jednostkach oraz jednostek uczestnictwa i certyfikatów inwestycyjnych w funduszach inwestycyjnych, – realizacja dłużnych papierów wartościowych emitowanych przez jednostki powiązane oraz spłata pożyczek udzielonych tym jednostkom, – realizacja dłużnych papierów wartościowych emitowanych przez pozostałe jednostki, – likwidacja lokat terminowych w instytucjach kredytowych, – realizacja pozostałych lokat, – wpływy z nieruchomości, – odsetki otrzymane, – dywidendy otrzymane 	<ul style="list-style-type: none"> – nabycie nieruchomości, – nabycie udziałów, akcji w jednostkach powiązanych, – nabycie udziałów, akcji w pozostałych jednostkach oraz jednostek uczestnictwa i certyfikatów inwestycyjnych w funduszach inwestycyjnych, – nabycie dłużnych papierów wartościowych emitowanych przez jednostki powiązane oraz udzielenie pożyczek tym jednostkom, – nabycie dłużnych papierów wartościowych emitowanych przez pozostałe jednostki, – nabycie lokat terminowych w instytucjach kredytowych, – nabycie pozostałych lokat, – wydatki na utrzymanie nieruchomości
Działalność finansowa	<ul style="list-style-type: none"> – wpływy netto z emisji akcji lub dopłat do kapitału, – kredyty, pożyczki oraz emisja dłużnych papierów wartościowych, – pozostałe 	<ul style="list-style-type: none"> – dywidendy, – inne niż wypłata dywidend wydatki z tytułu podziału zysku, – nabycie akcji własnych, – spłata kredytów, pożyczek oraz wykup własnych dłużnych papierów wartościowych, – odsetki od kredytów, pożyczek oraz wyemitowanych dłużnych papierów wartościowych, – pozostałe

Źródło: Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie szczegółowych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń.

Celem zestawienia wpływów i wydatków w takim sprawozdaniu jest ustalenie wielkości przepływów pieniężnych netto odpowiednio dla działalności operacyjnej, lokacyjnej i finansowej, jak również skorygowanie stanu środków pieniężnych na początek okresu o sumę tych przepływów i uzyskanie stanu środków pieniężnych na koniec okresu, który to stan musi się zgadzać z tym stanem środków pieniężnych, który jest ujęty w bilansie, w aktywach.

Aby przybliżyć charakter przepływów pieniężnych w ramach tych trzech rodzajów działalności, przedstawiono je bardziej szczegółowo w tab. 2.

Sprawozdanie z przepływu środków pieniężnych ma dwa podstawowe zadania jako pewna składowa sprawozdania finansowego. Pierwszym jest zestawienie wpływów i wydatków za dany okres (którym jest przede wszystkim rok lub dla krótszych okresów miesiąc), mające charakter podsumowujący. Drugim zadaniem jest sprawdzenie stanu środków pieniężnych ze stanem faktycznym.

3. Użyteczność sprawozdania z przepływów pieniężnych w procesie zarządzania zakładem ubezpieczeń

Zarządzanie płynnością finansową i kontrolowanie przepływów pieniężnych to jedne z najważniejszych obecnie działań w podmiotach gospodarczych, a szczególnie w zakładach ubezpieczeń, które są nieustannie nadzorowane i oceniane ze względu na swoje możliwości w zakresie utrzymywania płynności finansowej i wypłacalności. Dlatego też nie można projektować procesu zarządzania z pominięciem tych problemów.

Celem niniejszego artykułu jest m.in. próba odpowiedzi na pytanie, czy sprawozdanie z przepływów pieniężnych sporządzane w takiej formie, jak jest to robione na potrzeby sprawozdania finansowego, jest użyteczne przy zarządzaniu, czy jest tylko obligatoryjnym elementem rachunkowości finansowej.

Można zatem sformułować następujące kwestie:

- Czy sprawozdanie z przepływów pieniężnych jest potrzebne zarządzaniu, czy jest to tylko element obowiązkowego sprawozdania finansowego?
- Czy jest ono elementem rachunkowości finansowej, czy rachunkowości zarządczej – różnica ma wpływ na to, do kogo jest kierowane, po co i jaką użyteczność ekonomiczną mają te dane?
- Czy jest wystarczającym źródłem informacji w zarządzaniu płynnością finansową?
- Czy pomaga w kontrolowaniu przepływów pieniężnych?

Przy kompleksowym zarządzaniu płynnością finansową bardzo ważnym działaniem jest sporządzenie planów dotyczących przyszłych przepływów pieniężnych, w których istotna jest nie tylko ich wysokość, ale przede wszystkim moment, kiedy powstaną, gdyż tylko to daje możliwość faktycznego zarządzania tymi przepływami poprzez dopasowanie wysokości posiadanego stanu środków pieniężnych do potrzeb wynikających z wydatków. Stan środków pieniężnych to z kolei rezultat zarzą-

dzania wpływami. Dlatego też mogą się pojawić dwa zarzuty pod adresem sprawozdania z przepływów pieniężnych. Pierwszym jest to, że są to dane za poprzedni okres, czyli dane historyczne, a przy zarządzaniu potrzebne są przede wszystkim dane planowane na przyszły okres. Drugim zarzutem jest to, że w sprawozdaniu tym są podane całościowe przepływy na cały okres, a nie ma podanego momentu, kiedy powstają, nie wiemy zatem, czy najpierw był wydatek, czy wpływ, a to jest kluczowe dla płynności finansowej.

Podobne zarzuty pojawiają się przy spojrzeniu na to sprawozdanie ze względu na jego przydatność przy zarządzaniu wartością. Proces ten ma za zadanie wykreować maksymalną wartość dla właścicieli, a wartość ta wynika z wysokości przyszłych przepływów pieniężnych. Tu również potrzebne są informacje o przyszłych przepływach pieniężnych, których to informacji nie dostarczy tradycyjne sprawozdanie z przepływów pieniężnych.

Nie można oczywiście zupełnie negować przydatności tego sprawozdania, gdyż jest ono podstawą przy wszelkich analizach kondycji finansowej zakładów ubezpieczeń, a dane te są wykorzystywane z powodzeniem od wielu lat. Cała analiza wskaźnikowa dostarczająca szeregu informacji przy systemie wczesnego ostrzegania wykorzystuje dane z tego sprawozdania, co na pewno wpływa na jego przydatność przy ocenie rynku ubezpieczeniowego.

Podsumowując, można stwierdzić, że dane zawarte w sprawozdaniu z przepływów pieniężnych stanowią pewne uzupełnienie sprawozdania finansowego, ale nie są na pewno wystarczającym źródłem informacji dla decydentów w procesie zarządzania.

4. Analiza danych ze sprawozdań z przepływów pieniężnych zakładów ubezpieczeń na polskim rynku

Jako pewne uzupełnienie omawianego tematu w tab. 3, 4 i 5 zostały przedstawione dane dotyczące przepływów pieniężnych dla zakładów ubezpieczeń działających na polskim rynku za okres 2005-2008.

W tab. 3 przedstawiono przepływy pieniężne dla całości zakładów ubezpieczeń. Widać wyraźnie rosnącą tendencję, jeśli chodzi o wartość przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej. Są one również w całym badanym okresie dodatnie, czyli wydatki operacyjne są pokrywane przez wpływy, które są od nich większe.

Przy działalności lokacyjnej sytuacja wygląda nieco inaczej, gdyż zakłady ubezpieczeń z roku na rok zwiększając sprzedaż i otrzymując wyższe wpływy ze składek, lokują więcej i tym samym zwiększają kwotę wydatków z działalności lokacyjnej, co skutkuje ujemnymi przepływami netto dla danego roku obrotowego.

Przy działalności finansowej, mimo że wartości przepływów pieniężnych netto też są ujemne, trudno mówić o jakiejś tendencji, gdyż wartość ta raz rośnie, raz spada. Wniosek z analizy tych danych jest taki, że zakłady ubezpieczeń najprawdopo-

Tabela 3. Przepływy pieniężne zakładów ubezpieczeń w okresie 2005-2008

Pozycja (w tys. zł)	2005	2006	2007	2008
Wpływy z działalności operacyjnej	36 496 866	42 841 427	46 766 737	62 589 484
Wydatki z działalności operacyjnej	31 011 362	32 369 415	35 391 807	48 374 590
Przepływy z działalności operacyjnej netto	5 485 503	10 472 012	11 374 930	14 214 893
Wpływy z działalności lokacyjnej	663 572 772	972 224 810	979 732 742	1 034 082 264
Wydatki z działalności lokacyjnej	666 857 826	979 643 769	990 159 352	1 046 065 584
Przepływy z działalności lokacyjnej netto	-3 285 053	-7 418 958	-10 426 610	-11 983 319
Wpływy z działalności finansowej	268 406	532 686	379 841	1 274 225
Wydatki z działalności finansowej	2 361 207	3 630 677	1 166 431	3 290 063
Przepływy z działalności finansowej netto	-2 092 800	-3 097 991	-786 589	-2 015 837

Źródło: [Biuletyn Roczny... 2005, 2006, 2007; Biuletyn Kwartalny... 2008].

dobniej pokrywają niedobory środków pieniężnych z działalności lokacyjnej i finansowej nadwyżką z działalności operacyjnej.

W tab. 4 zostały przedstawione te same dane, ale tylko dla zakładów ubezpieczeń działu I.

W tab. 5 zostały natomiast przedstawione te same dane, ale tylko dla ubezpieczycieli z działu II.

Tabela 4. Przepływy pieniężne zakładów ubezpieczeń na życie w okresie 2005-2008

Pozycja (w tys. zł)	2005	2006	2007	2008
Wpływy z działalności operacyjnej	15 819 303	21 547 151	25 986 893	39 763 624
Wydatki z działalności operacyjnej	11 518 853	12 943 871	16 944 788	27 167 012
Przepływy z działalności operacyjnej netto	4 300 450	8 603 279	9 042 104	12 596 612
Wpływy z działalności lokacyjnej	399 124 064	536 261 787	561 731 103	645 104 888
Wydatki z działalności lokacyjnej	401 986 501	542 907 555	569 996 803	655 313 368
Przepływy z działalności lokacyjnej netto	-2 862 436	-6 645 767	-8 265 700	-10 208 479
Wpływy z działalności finansowej	100 734	232 108	169 503	536 885
Wydatki z działalności finansowej	1 501 707	2 174 253	807 348	2 893 758
Przepływy z działalności finansowej netto	-1 400 972	-1 942 144	-637 845	-2 356 873

Źródło: [Biuletyn Roczny... 2005, 2006, 2007; Biuletyn Kwartalny... 2008].

Tabela 5. Przepływy pieniężne zakładów ubezpieczeń majątkowych i pozostałych osobowych w okresie 2005-2008

Pozycja (w tys. zł)	2005	2006	2007	2008
Wpływy z działalności operacyjnej	15 819 303	21 547 151	20 779 844	22 825 859
Wydatki z działalności operacyjnej	11 518 853	12 943 871	18 447 018	21 207 578
Przepływy z działalności operacyjnej netto	4 300 450	8 603 279	2 332 826	1 618 281
Wpływy z działalności lokacyjnej	264 448 708	435 963 023	418 001 639	388 977 376
Wydatki z działalności lokacyjnej	264 871 325	436 736 214	420 162 549	390 752 215
Przepływy z działalności lokacyjnej netto	-422 616	-773 190	-2 160 909	-1 774 839
Wpływy z działalności finansowej	167 672	300 577	210 338	737 340
Wydatki z działalności finansowej	859 499	1 456 424	359 082	396 305
Przepływy z działalności finansowej netto	-691 827	-1 155 847	-148 744	341 035

Źródło: [Biuletyn Roczny... 2005, 2006, 2007; Biuletyn Kwartalny... 2008].

Porównując tab. 4 i 5, można zauważyć, że w dziale I zakłady ubezpieczeń wykazują znaczny wzrost przepływów pieniężnych netto z działalności operacyjnej. W dziale II są to co prawda wartości dodatnie, ale tendencja jest odwrotna, wartości te spadają w ostatnich latach.

Jeśli chodzi o przepływy pieniężne netto z działalności lokacyjnej, to są one ujemne w obu działach, co jest adekwatne do tego, co było wskazane przy analizie tab. 3. Jednak wyraźnie widać, że wartości przepływów pieniężnych są znacznie większe dla zakładów ubezpieczeń działu I. Przepływy z działalności lokacyjnej są ściśle związane z przepływami z działalności operacyjnej, dlatego też wysokość wpływów i wydatków z działalności operacyjnej determinuje wysokość wpływów i wydatków z działalności lokacyjnej. Różnica między wysokością przepływów pieniężnych z działalności lokacyjnej między działem I a działem II związana jest również z rosnącą wartością lokat ubezpieczycieli życiowych.

Dla działalności finansowej wartość przepływów pieniężnych netto jest najbardziej zróżnicowana, raz spada, raz rośnie i to w obu działach. U ubezpieczycieli majątkowych nawet ta wartość jest dodatnia w ostatnim roku. Wynika to zapewne z charakteru tej działalności, w ramach której do wpływów i wydatków zalicza się bardzo różne wielkości, co zostało bliżej przedstawione w tab. 2.

5. Podsumowanie

Celem niniejszego artykułu było przybliżenie zakresu sprawozdania z przepływów pieniężnych w zakładzie ubezpieczeń oraz próba wskazania obszarów zarządzania, w których informacje z tego sprawozdania można wykorzystać. Podsumowując, można sformułować następujące wnioski:

- informacje generowane przez to sprawozdanie są wykorzystywane przede wszystkim do oceny kondycji finansowej zakładu ubezpieczeń,
- kompleksowe zarządzanie płynnością finansową czy zarządzanie wartością wymaga odrębnego projektowania systemu rachunkowości zarządczej opartej na przepływach pieniężnych,
- informacje z tego sprawozdania nie dają możliwości zarządzania przepływami pieniężnymi, brakuje bowiem informacji o momencie powstania strumienia pieniężnego i wielkości planowanych.

Należy jednak pamiętać, że mimo iż sprawozdanie to nie jest wystarczającym źródłem informacji przy zarządzaniu, to jednak nie powinno być pominięte w projektowaniu instrumentów rachunkowości zarządczej, lecz stanowić ich uzupełnienie.

Literatura

- Biuletyn Kwartalny Rynku Ubezpieczeń 2008, nr 4, www.knf.gov.pl.
Biuletyn Roczny Rynku Ubezpieczeń za rok 2005, www.knf.gov.pl.
Biuletyn Roczny Rynku Ubezpieczeń za rok 2006, www.knf.gov.pl.
Biuletyn Roczny Rynku Ubezpieczeń za rok 2007, www.knf.gov.pl.
Karmańska A., Kędziora K., Lament M., *Rachunkowość finansowa zakładów ubezpieczeń*, Centrum Doradztwa i Informacji Difin, Warszawa 2003.
Monkiewicz J., Gąsioriewicz L., Hadyniak B., *Zarządzanie finansami ubezpieczeń*, Poltext, Warszawa 2009.
Nita B., *Rachunkowość w zarządzaniu strategicznym przedsiębiorstwem*, Wolters Kluwer, Kraków 2008.
Piątek J., Lament M., *Rachunkowość ubezpieczeniowa*, Politechnika Radomska, Radom 2008.
Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie szczegółowych zasad rachunkowości zakładów ubezpieczeń (DzU nr 248, poz. 1846).
Turyna J., *Rachunek przepływów pieniężnych*, Difin, Warszawa 2008.
Ustawa o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r. (DzU 2002, nr 76, poz. 694 ze zm.).
Wędzki D., *Strategia płynności finansowej w przedsiębiorstwie*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2002.
Zarządzanie finansami w zakładzie ubezpieczeń, red. W. Ronka-Chmielowiec, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 2004.

ROLE OF CASH FLOW STATEMENT IN INSURANCE COMPANY MANAGEMENT

Summary: Financial statement is used for the financial condition assessment in an insurance company. One part of it is a cash flow statement. This statement presents total net cash flows for operating, investment and financial activity for one year time period. This statement does not include the information of cash flows in future and the moments of their appearance. It means that this cash flow statement is not enough source of data in such areas as financial liquidity management or value based management.